

BELLETEN

Cilt: IX

Temmuz 1945

Sayı: 35

ŞİMDİYE KADAR GÖRÜLMİYEN CİMRİ SİKKESİ *

O. FERİT SAĞLAM

Türk Tarih Kurumu Üyesi

XIII. asrın yarısından sonra Anadolu Selçuk İmparatorluğu, sultanların idaresizliklerinden, emirlerin entrikalarından zâfa düşmüş, memlekette yer yer isyanlar çıkmış, birçok tecavüzlere uğramış, İlhan Kaânlarının oyuncağı haline girmişti. Mısır Memlûk sultanı al-Malik al-Zahir Rûkn-al-Din Baybars al-Bündükdari¹ de Selçuk emirlerinden bazılarının yardımını umarak Anadolu üzerine yürümüş ve Moğol'larla iş birliği etmek mecburiyetinde kalan sultan Selçuk ordusunu Elbistan civarında fena halde bozmuş, bu muharebede Moğol serdarları maktul düştüğü gibi Selçuk ordusuna kumanda eden Emfr Muin al-Din Pervane de ancak canını kurtarabilmişti. Mısırlı'lar Kayseri'ye kadar dayanmış şehri de almışlarsa da Selçuk Emfrlerinden umdukları yardımı göremediklerinden oralarda barınamıyarak geri dönmüşlerdi. Askerlerinin bozulduğunu, kumandanlarının maktul düştüğünü haber alan İlhan Kaânı Abaka Han büyük bir ordu ile hareket etti ve ilk hamlede Divriği ve havalisini zaptederek Elbistan üzerine yürüdü. Bu haberi alan Selçuk sultanı Gıyas al-Din üçüncü Keyhusrev yanına Sahip Fahr al-Din Ali ve

* Bu tebliğ III. Türk Tarih Kongresinde okunmuştur.

¹ Baybars'ın hususi bir koleksiyonda gördüğüm pars resimli bir gümüş sikkesinin üzerinde Rûkn-al-Dünya val Din yazılı olduğunu gördüm.

Muin al-Din Süleyman Pervane'yi alarak Abaka Han ordusuna gitti. Gıyas al-Din Keyhusrev'le Sahib Fahr al-Din Ali Kaân Abaka'nın yanında kaldılar. Bu ikamet sırasında Konya'da Sultan emirlerinden Emin al-Din Mikâil naiplik ediyordu. Selçuk devletinin zâfından istifade etmek isteyen ve Mısır sultanı al-Zahir Rûkn al-Din Baybars Bundukdarı'nın hareketiyle de alâkalı bulunan ve İlhan Kaânı Abaka yanına giden Gıyas al-Din Keyhusrev'den epeyce zaman haber alınmamasını ve Konya tahtının da sultansız kalarak naiplikle idare olunduğunu gören Karaman oğlu Mehmet Bey bir taraftan civardaki Türkmen'leri Konya'yı yağmaya kıskırtıyor, diğer taraftan da bu suretle çıkacak kargaşalık sırasında bir yolunu bularak Selçuk tahtını elde etmek arzusunda bulunuyordu. Şu kadar ki Karaman oğlu Mehmet Bey'in nesebi ve mazisi henüz bu büyük işi doğrudan doğruya ve kolayca başarmağa müsait değildi. Bunun için birtakım entrikalara başvurmak zorunda kaldı.

Karaman oğlu Mehmet Bey kendi adamlarıyla yaptığı bir toplantıda Mısırlı'lara yardımdan bir fayda gelmeyeceğini, Selçuk hanedanına mensup biri ele geçerse ondan sonra karşılına kimsenin çıkamayacağını bunun için İstanbul imparatoruna bir elçi gönderilerek orada perişan bir halde kalmış olan Selçuk sultanlarından İzzet al-Din ikinci Keykâvüs'ün şehzadelerinden birinin istenilmesi ve imparator buna muvafakat eylediği takdirde şimdilik onun idaresi altında toplanılması fikrini ortaya sürdü, fakat kendisine o sıralarda türkiye dervişlik yolunu tutmuş, kendisini bazı kabileler arasında sultan İzzet al-Din ikinci Keykâvüs'ün oğlu Siyavüş diye tanıtmış Cimri adında bir adamın mevcudiyeti haberi verildi. Karaman oğlu Mehmet Bey Cimri'yi yanına getirtti. Cimri kendisinin Selçuk sultanlarından İzzet al-Din ikinci Keykâvüs'ün oğlu ve adının da Siyavüş olduğunu söyleyerek orada hazır bulunanlardan bazıları vasıtasıyla bu iddiasını ispat eylemesiyle Karaman oğlu Mehmet Bey ve taraftarları tarafından kendisine biat olundu. Cimri, Karaman oğlu Mehmet Bey ve kafadarları başlarına topladıkları birtakım Türkmen'lerle Konya üzerine yürüdüler. Kendilerine civardaki çapulcuların da yer yer katılmalarıyla kuvvetleri her saat büyüdü. Konya surları önüne geldikleri zaman saltanat naibi emir Emin al-Din Mikâil şehri müdafaaya muktedir olamıyarak Tokat taraflarına kaçarken yakalandı ve işkence edilerek öldürüldü,

malları da zaptolundu. Konya şehri bunların eline geçti. Etrafa fermanlar yazılarak sultan Siyavüş adı altında Cimri'nin sultanlığı ilân olundu. Karaman oğlu Mehmet Bey de sultan Siyavüş'un vezirliğini üstüne aldı. Bir müddet âsilere karşı koyan muhafızları nihayet Konya kalesinin de kapılarını açmak zorunda kaldılar². Sultan Siyavüş Konya kalesine girer girmez Selçuk sultanları tahtına oturdu³. Emîrler, ilerigelenler oraya davet olunarak camide sultan Siyavüş adına hutbe okundu, sikke kesildi⁴.

Sahip Fahr al-Din Ali'nin oğulları Tac al-Din Hüseyin ve Nusre al-Din Hasan vakayi, Karahisar-u-devle'de buldukları sırada haber aldılar. Mevcut askerlerine topladıkları Germiyanlı askerleri de katarak sultan Siyavüş üzerine yürüdüler. Bunların hareketlerini haber alan sultan Siyavüş ve Karaman oğlu Mehmet Bey askerlerini alarak Konya'dan çıktılar. Sahip oğulları askerleriyle Akşehir köylerinde karşılaştılar. Aralarında yapılan muharede Sahip oğullarından Tac al-Din Hüseyin öldü. Askerleri de bozuldu. Sultan Siyavüş ve Karaman oğlu Mehmet Bey askerleriyle Karahisar-u-devle (Afyon Karahisarı) üzerine yürüdüler. Fakat orayı almaya muvaffak olamıyarak Konya'ya döndüler. Diğer taraftan Kaân Abaka'nın hazırladığı büyük İlhan ordusu içlerinde Selçuk Sultanı Gıyas al-Din üçüncü Keyhusrev ve Sahip Fahr-al-Din Ali olduğu halde Konya'ya bu âsiler üzerine hareket etmişlerdi. Bu ordunun Konya'ya yaklaştığını haber alan sultan Siyavüş ve Mehmet Bey Konya'yı kısmen yağma ederek savuştular. Moğol ve Selçuk askerleri Karaman oğlu Mehmet Bey'i Mut civarında sıkıştırarak öldürdüler. Nihayet Selçuk sultanı Gıyas-al-Din Keyhusrev'le Sahip Fahr al-Din Ali'nin kumandaları altındaki Selçuk ordusu 1277'de (Hicrî 676 muharremi içinde) sultan Siyavüş askerleriyle muharebeye tutuşarak Siyavüş esir edildi. Siyavüş, Selçuk sultanı Gıyas-al-Din Keyhusrev tarafından cellâtlara teslim

² Anadolu Selçuki devleti tarihi-Muhtasar İbni Bibî tercümesi Ankara 1941. Hicrî 676 zilhiccesinin onuncu perşembe günü Konya kalesinin zaptedildiği, bunu müteakıp hutbe okunduğu, sikke kesildiği yazılıdır. S. 294.

³ Bu tahtgâhın bugün yalnız küçük bir parçasının harabesi kalan Konya'daki Alâaddin tepesinde Alâaddin köşkünün bulunduğu yerde olması ihtimali hatıra gelir.

⁴ Bulduğumuz gümüş sultan Siyavüş-Cimri sikkesi aşağıda görüleceği gibi Konya'da 675 senesinde kesilmiştir. Bu halde İbni Bibî'nin Cimri'nin 676'da sikke kestirdiğini yazmasında bir senelik bir yanlışlık var demektir.

edilerek diri diri derisi yüzdürülmüş ve içine saman doldurtularak şehir şehir dolaştırılmıştır.

Cimri'nin sultan Siyavüş adıyla Konya Selçuk tahtında saltanatı tahminen bir ay kadar sürdüğünü İbni Bibi'nin ifadesinden anlıyoruz.

**Cimri'nin Sultan Siyavüş adıyla kestirdiği
'Gümüş sikke'⁵**

Tarihi 675

Sikkenin yüzü :

Al-sultan al-âzam
Ala al-Dünya v-al-din
Abu al-Fetih Siyavüş
Bin Keykâvüs
Ağırlığı 3.5 gram

السلطان الاعظم
علا(ا)لدنيا والدين
ابوالفتح سياوش
بن كيكافوس

Arkası :

Al-minnetü lillah
Darabe bemedine
Konya fi hamse
Su sitte mie
Kutru 22 milimetre

المنة لله
ضرب بمدینه
قونیه فی < ه
سو سباه

Diğer Selçuk sikkelerinde olduğu gibi bu Cimri-Sultan Siyavüş gümüşünde de harflerin birçoğunda noktalar eksiktir. Sikkenin yüz tarafında ikinci satırdaki Ala al-dünya'da elif yazılmamıştır. Sikkenin arka tarafında (fi) den sonraki < işaretini şimdiye kadar başka bir yerde gördüğümü hatırlamıyorum. Ne olduğunu da anlayamadım. O satırın sonundaki o bilindiği gibi beş ve son satırın başındaki işaret Arap harfleriyle (su) diye okumak lâzım gelir ki o deveirlerde Selçuki'lerin sikkelerinde de kullanmaya başladıkları divanî rakamlarından (70) i gösterir bir şekildir. Bundan sonraki (sitte mie) 600 ü gösterir Arapça iki kelimedir. Bunların hepsi sikkenin tarihi olan 675 i göstermektedir.

⁵ Cimri-Sultan Siyavüş gümüş sikkesini Karaman'da satın alan bir tüccardan 943'te diğer 37 Selçuk gümüş sikkesiyle beraber satın almıştım. 1893'te ilk defa sikkeler üzerinde çalışmaya başlamış olduğumdan 1943 yılı bu çalışmanın tam ellinci yıl dönümüne rastlar. Şimdiye kadar hiçbir koleksiyonda görülmemiş, hiçbir nümizmat tarafından bugüne kadar neşredilmemiş böyle emsalsiz bir Türk sikkesinin bu yıl elime geçmesini yarım asırlık mesaim talihimin bir mükâfatı telâkki etmiş ve pek seviniştim.

Cimri (Sultan Siyavüş) sikkesinin elle ve fotoğrafla
büyütülerek yapılmış kopyaları

Cimri-Sultan Siyavüş gümüşünün elde edilmesi birtakım faydalar temin etmiş, bir iki yanlış düzeltmiştir:

I. Cimri'nin Gıyas al-dünya v al-din Siyavüş adıyla tasaltun ettiğini İbni Bîbî yazar⁶. Halbuki elde ettiğimiz bu gümüş sikke Gıyas al-dünya v al-din Siyavüş değil, Ala al-dünya v al-din Siyavüş unvanını bize katî olarak anlatır.

II. Cimri'nin bu sikkesi elde edilinceye kadar kendisinin "Ebül-fetih) unvanını aldığı bilmiyorduk.

III. Cimri vakasını bazı tarihler 675, bazıları da 676' dadır diye yazarlar. Bu Cimri-Sultan Siyavüş sikkesi vakanın 676 da değil, bir yıl önce sikke bile kesilmiş olduğunu ispat eder.

Cimri'nin sikke kestirdiğini İbni Bîbî'den öğrenmiş isek de böyle bir sikke bugüne kadar hiçbir yerde neşredilmemiştir. Yarım asır içinde incelediğim İsmail Galip Ethem, Mehmet Reşat, Ahmet Tevhit, Mahruki zade Cafer, Bank oğlu Mustafa Kaptan ve Fethi'nin şahıslarına ait Selçuk sikkeleri koleksiyonlarında ve müzelerimizde bu Cimri sikkesi yoktur.

⁶ İbni Bîbî tercümesi S. 292.

